

# TƯ TƯỞNG LIÊM CHÍNH TRONG TUYỂN CHỌN QUAN LẠI THỜI LÊ SƠ VÀ KINH NGHIỆM TRONG CÔNG TÁC PHÒNG, CHỐNG THAM NHŨNG HIỆN NAY

THÁI DOẢN THÀNH\*

*Tham nhũng luôn được nhận diện là “quốc nạn”, là một trong bốn nguy cơ làm suy giảm niềm tin của Nhân dân vào Đảng, Nhà nước. Vì vậy, phòng, chống tham nhũng được coi là nhiệm vụ hàng đầu của cả hệ thống chính trị, trong đó lấy phòng ngừa làm chính. Bài viết tập trung phân tích về tư tưởng liêm chính trong tuyển chọn quan lại thời Lê Sơ nhằm rút ra một số kinh nghiệm cho công tác phòng, chống tham nhũng hiện nay, nhất là trong phòng ngừa tham nhũng.*

**Từ khóa:** Liêm chính; thanh liêm; thời Lê Sơ; phòng, chống tham nhũng; phòng ngừa tham nhũng. *Corruption has consistently been recognized as a “national scourge” and one of the four major threats to eroding public trust in the Communist Party and the State. Therefore, anti-corruption work is considered a top priority of the entire political system, with prevention playing a particularly crucial role. This article focuses on analyzing the ideology of integrity in the selection of mandarins during the Early Le Dynasty, thereby drawing lessons for today’s anti-corruption efforts in Vietnam, especially in preventive measures.*

**Keywords:** Integrity; honesty; Early Le Dynasty; anti-corruption; corruption prevention.

NGÀY NHẬN: 11/6/2025

NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 20/7/2025

NGÀY DUYỆT: 15/8/2025

DOI: <https://doi.org/10.59394/qlnn.355.2025.1257>

## 1. Đặt vấn đề

Xuất phát từ thực tiễn, quan điểm về phòng, chống tham nhũng hiện nay, trong đó phòng ngừa tham nhũng được coi là một hình thức chống tham nhũng căn bản, nền tảng cho toàn bộ hệ thống các biện pháp chống tham nhũng. Phòng ngừa tham nhũng đòi hỏi ít chi phí hơn và mang lại hiệu quả rộng, lâu dài hơn; tuy nhiên, lại đòi hỏi cả nỗ lực kiên trì, toàn diện từ phía các chủ thể có trách nhiệm. Chính vì vậy, việc nghiên cứu các biện pháp phòng ngừa tham nhũng mang nhiều

giá trị tiến bộ trong lịch sử phong kiến (nhất là thời Lê Sơ), giúp chúng ta có góc nhìn tổng thể với công cuộc phòng ngừa tham nhũng hiện nay.

Trong dòng chảy lịch sử phong kiến Việt Nam, Lê Sơ được đánh giá là thời kỳ thịnh trị nhất với nhiều tư tưởng tiến bộ vượt bậc, đặc biệt là hoạt động phòng, chống tham nhũng khi lấy Nho giáo làm hệ tư tưởng cho cả thời

---

\* NCS của Trường Đại học Luật, Đại học Quốc gia Hà Nội

kỳ. Để đạt được những kết quả trong công cuộc phòng, chống tham nhũng, các vị vua thời kỳ này đã có sự kết hợp nhiều biện pháp khác nhau, trong đó đặc biệt quan tâm đến “thanh liêm, liêm chính” trong tuyển chọn đội ngũ quan lại, góp phần xây dựng một đội ngũ quan lại lấy đức làm đầu nhằm ngăn ngừa tệ tham ô, những nhiễu.

## 2. Tư tưởng liêm chính trong tuyển chọn quan lại thời Lê Sơ

Các triều đại phong kiến Việt Nam đã nhận thức rõ tầm quan trọng của việc tuyển chọn đội ngũ quan lại sẽ quyết định đến sự thịnh hay suy của đất nước. Người làm quan phải có đức, tài hơn mức bình thường, chức quan càng to thì đức tài càng lớn. Do đó, việc tuyển chọn quan lại được coi là việc hệ trọng của đất nước. Dưới thời Lê Sơ, trong quá trình tuyển chọn quan lại, các đời vua thời kỳ này luôn đặt ra tiêu chí về “thanh liêm, liêm chính” là tiêu chí hàng đầu của người có nguyện vọng tham gia vào đội ngũ quan lại. Phương thức tuyển chọn quan lại được thực hiện qua hình thức: *chế độ khoa cử, tiến cử, bảo cử* và được thực hiện thường xuyên, nghiêm túc để nhằm phòng ngừa tệ tham ô, quan liêu sau này.

### (1) Quy định về khoa cử.

Khoa cử là một trong các biện pháp được sử dụng để tuyển chọn quan lại chủ yếu nhất. Trong việc chọn nhân tài qua thi cử, dù chú trọng tới tài năng của người đỗ đạt nhưng không vì thế mà tiêu chí “tài - đức song hành” bị nhà Lê Sơ xem nhẹ. Trong quan điểm giáo dục Nho học, đức độ, lễ giáo luôn được đề cao: “Việc giáo dục chỉ lấy lý luận làm trọng: Tiên học lễ, hậu học văn. Việc trau dồi trí thức theo nguyên tắc lấy lý luận đó chỉ là việc phụ thuộc”<sup>1</sup>. Phải học lễ nghĩa, học làm người trước rồi mới đến việc học kiến thức.

Thời Lê Sơ đề cao đức hạnh của người đỗ đạt được triều đình chú ý. Do đó, trong thi cử chọn nhân tài, trước lấy khí chất rồi mới đến tài nghệ, xét đức hạnh rồi mới đến văn chương<sup>2</sup>. Nhà Lê Sơ hướng đến mục đích

chọn quan lại qua thi cử là người đức hạnh, phẩm chất tốt, đáp ứng được các tiêu chí đó sẽ giúp cho trong quá trình làm quan giữ được cái đức của kẻ sĩ, không bị thoái hóa, biến chất mà trở thành kẻ xấu làm hại dân, hại nước.

Với tiêu chí hàng đầu đối với người dự thi phải là người có đức hạnh, phẩm chất tốt nên nội dung học và thi có ảnh hưởng rất lớn không chỉ tới kiến thức mà cả tư tưởng của người học. Những sách để dạy và học đều dùng những kinh điển của Nho giáo, như: Tứ thư (Đại học, Luận ngữ, Trung dung, Mạnh Tử), Ngũ kinh (Kinh Dịch, Kinh Lễ, Kinh Thi, Kinh Thư và Kinh Xuân Thu). Ngoài ra, chương trình học để thi còn phải kể đến các sách sử và thơ văn, như: bộ Cổ văn, bộ Đường thi và thi văn thời Đường.

Trong các kỳ thi, từ kỳ thi hạch loại ở địa phương đến thi Hương, thi Hội và thi Đình thì các đề thi cũng xoay quanh việc dùng người của vua (thi Đình năm Nhâm Tuất 1442); Thuật trị nước (thi Đình năm Quý Mùi 1463); Nhân tài và vương chính (thi Hội năm Kỷ Mùi 1499); Đạo trị nước cổ kim (thi Hội năm Tân Mùi 1511); Thuật dùng người giỏi, vỗ yên dân (thi Hội năm Mậu Dần 1518)... Đây được xem là những bài học quý giá cho người đỗ đạt bước vào chốn quan trường lập thân, lập nghiệp theo tư tưởng chính danh.

Trước khi bước vào kỳ thi cấp địa phương (thi Hương), nhà Lê Sơ đã có biện pháp thanh lọc kẻ sĩ. Trong đó, việc xét đức hạnh về liêm chính là một tiêu chí quan trọng trước khi học trò được tham dự các kỳ thi. Theo đó, trước khi thi, thí sinh phải khai rõ lý lịch và phải có “lệ bảo kết”, tức sự bảo lãnh của quan sở tại cùng xã trưởng bằng giấy cam đoan người dự thi “thực có đạo đức, hạnh kiểm mới ứng cho thi. Còn những hạng người bất hiếu, bất mục, loạn luân và xui nguyên giục bị đều không được dự thi”<sup>3</sup>. Đây là biện pháp nhằm loại bỏ thành phần có tư cách đạo đức kém dù tài giỏi đến đâu.

Như vậy, thời Lê Sơ rất coi trọng khoa cử trong việc lựa chọn nhân tài cho đất nước

cùng với nội dung giáo dục, thi cử có tác động trực tiếp tới phẩm hạnh, tư chất của người làm quan tương lai, góp phần to lớn để có những người vừa có đức vừa có tài, giúp ích cho đất nước, đặc biệt là phòng ngừa tệ nạn tham nhũng tiêu cực sau khi làm quan.

*(2) Quy định về tiến cử.*

Cùng với thi cử là phương pháp chính thống, quan trọng, chủ yếu nhất và được thực hiện thường xuyên, có hệ thống thì tiến cử cũng là phương pháp được Nhà nước Lê Sơ dùng để bổ khuyết thêm nhân lực vào đội ngũ quan lại. Đây là phương pháp được sử dụng sớm nhất thời đầu Lê Sơ cũng như các giai đoạn trước.

Pháp luật thời Lê Sơ cho phép một vị quan được đề nghị đưa một người có tài không phân biệt xuất thân nhưng vì nhiều nguyên nhân mà chưa có điều kiện đi thi hoặc thi không đỗ được giữ một chức quan nhất định. Người tiến cử phải lấy tước vị, phẩm hàm của mình để bảo đảm cho người được tiến cử phải là người có tài, có đức, xứng đáng với chức vị được giao.

Nhà nước cũng có quy định khá chặt chẽ đối với người tiến cử và người được tiến cử. Trong đó, đối với người được tiến cử phải đạt các tiêu chí có tài, có đức. Ngoài tài năng, trí tuệ còn phải đáp ứng yêu cầu về nhân cách, gồm: “Phàm có quan lại nào liêm khiết, tài năng, đáng nên khen thưởng cần nhắc, cùng quan lại nào tham lam những nhiều không xứng đáng với chức vụ, chuẩn cho phép Lục khoa và Ngự sử đài dò xét, tâu bày từng tên để trảm biết”<sup>4</sup>. Với tiêu chuẩn đối với người được tiến cử là chú trọng cả tài và đức, đức tính thanh liêm, cương trực, không tham ô những nhiều được xem là sự ngăn ngừa ngay từ ban đầu đối với kẻ được tiến cử.

Còn đối với người tiến cử phải là đại thần văn võ, công hầu đại phu từ tam phẩm trở lên<sup>5</sup> (chiếu cầu hiền của vua Lê Thái Tổ), vì vậy, chỉ có quan viên có chức lớn, phẩm trật cao, nhiều uy tín mới được tiến cử (như: Đại từ đồ, Hành khiển, Thái phó, Thái úy, Thiếu

phó, Thiếu úy hai Thượng thư Lục bộ, Đô đốc, Đô Ngự sử đài...). Tuy nhiên, về sau, kể từ thời vua Lê Thái Tông cùng sự phát triển của đội ngũ quan lại xuất thân từ nhiều thành phần mà phần lớn là những quan viên xuất thân từ khoa cử, có tri thức, trình độ nên đối tượng quan viên được phép tiến cử được mở rộng hơn. Vua cho phép bách quan văn võ đều được phép tiến cử. Như vậy, đa phần các cơ quan chuyên môn đều được phép tiến cử người nhưng nhiệm vụ tiến cử người tài, có năng lực, đức tính thanh liêm chủ yếu được giao cho Bộ Lại, đồng thời giao Khoa Lại và Ngự sử đài liên đới trách nhiệm khảo xét sự đúng sai trong tiến cử.

*(3) Quy định về bảo cử.*

Nếu như tiến cử là biện pháp chọn người tài đức không xét tới xuất thân thì bảo cử là biện pháp “lấy người danh vọng rõ rệt mà phải theo tư cách”<sup>6</sup>. Theo Quốc văn giáo khoa thư đưa ra ví dụ về bảo cử như sau: người dân ưng ai thì viết phiếu bầu người đó, ai được nhiều phiếu bầu của dân thì được làm lý trưởng. Xét ra ví dụ trên được thực hiện đối với cộng đồng ở địa phương, giống như bầu cử, còn bảo cử được thực hiện bởi giới hạn ở các cá nhân, tổ chức có thẩm quyền, uy tín đứng ra để bảo đảm cho một người có tài năng, đức độ được bổ dụng vào vị trí đang khuyết.

Theo Phan Huy Chú, về cơ bản hai biện pháp tiến cử và bảo cử giống nhau nhưng cách thức thực hiện lại khác nhau. Nếu tiến cử là căn cứ thực tài và đức độ mà không đặt nặng xuất thân của người được tiến cử; đối tượng gồm cả người chưa đỗ đạt hay tham gia chính quyền. Trong khi đó, bảo cử được thực hiện đối với người có danh vọng và tư cách, thường là những người đang công tác ở cơ quan, tổ chức nào đó của Nhà nước. Người được bảo cử khi được tín nhiệm bổ dụng chủ yếu được giao những vị trí trọng chức<sup>7</sup>.

Trong quy định về lệ bảo cử của nhà Lê Sơ, Nhà nước đã đề ra các tiêu chí của người được bảo cử. Trong sắc chỉ của vua Lê Thánh Tông

năm Giáp Thìn năm 1484 đã nêu rõ về phẩm chất cần có đối với người được bảo cử “Kể từ nay, quan các nha môn trong ngoài có bị khuyết thì vâng mệnh bảo cử, người nào từng biết rõ người nào đó quả có tài năng, kiến thức, thanh liêm, có thể bổ làm chức gì thì các quan khoa, đài phải cùng biên chép, chưa sổ rõ ràng”<sup>8</sup>. Ngoài các tiêu chí chung, do tính chất của bảo cử là lựa chọn người vào những vị trí, chức vụ khác nhau mà đặt ra các tiêu chí cụ thể cho phù hợp. Ví dụ: đối với quan làm việc ở Hình bộ về chuyên môn phải trải qua hai kỳ khảo khóa trở lên, thạo việc, am hiểu hình luật, về tư cách phải là người thanh liêm, ngay thẳng (định lệ bảo cử quan Hình bộ năm Kỷ Dậu 1489)<sup>9</sup>.

### 3. Bài học về công tác tuyển chọn cán bộ, công chức nhằm phòng, ngừa tham nhũng hiện nay

Với việc thực hiện đồng bộ nhiều biện pháp phối hợp khác nhau trong phòng, chống tham nhũng thời Lê Sơ, đặc biệt chú trọng hoạt động tuyển chọn quan lại khi lấy “liêm chính” là tiêu chí hàng đầu, cho thấy tác dụng đáng kể trong việc loại bỏ những người đạo đức kém, năng lực chuyên môn yếu. Trải qua 100 năm góp mặt trong lịch sử dân tộc, thi cử luôn là con đường chính thống để chọn người tài đức làm quan. Bên cạnh đó, Nhà nước còn thực hiện lệ tiến cử và lệ bảo cử. Hai biện pháp này là những biện pháp mang tính thức thời để chọn người tài. Tiêu chí tiến cử, bảo cử phải chọn người có phẩm hạnh và cần được bảo đảm qua tờ “bảo kết” của xã trưởng, nơi bản quán cùng tài năng đã được bảo đảm từ tổ chức, cá nhân đứng ra tiến cử, bảo cử, thêm quy định về trách nhiệm liên đới về sau.

Từ những phân tích trên cho thấy, về tư tưởng liêm chính trong tuyển chọn quan lại thời Lê Sơ rút ra nhiều bài học về liêm chính đối với đội ngũ cán bộ, công chức hiện nay, theo đó, góp phần quan trọng đối với công cuộc phòng, chống tham nhũng. Vì vậy, công tác tuyển chọn cán bộ, công chức hiện nay, cần:

*Một là*, xây dựng quy chế quy định cụ thể tiêu chí về liêm chính đối với cán bộ, công chức cũng như cụ thể hóa các hành vi bất liêm, bất chính và cách thức phân biệt, đánh giá mức độ của những hành vi này để bảo đảm trong quá trình tuyển chọn cán bộ, công chức lựa chọn được những người có đức ngay từ đầu nhằm triệt tiêu tư tưởng về sự tha hóa, bất chính, những nhiễu sau khi được lựa chọn. Do vậy, Đảng, Nhà nước cần tiếp tục nghiên cứu, ban hành bộ tiêu chí về liêm chính trong tuyển chọn cán bộ, công chức phù hợp với bối cảnh hiện nay.

*Hai là*, cần đưa “liêm chính” vào chương trình của hệ thống giáo dục, đây không chỉ là một biện pháp phòng ngừa tham nhũng mà còn là cách xây dựng nền tảng đạo đức cho thế hệ tương lai. Nếu được giáo dục về liêm chính, trung thực, công bằng ngay từ đầu, các Vi vạ, việc giáo dục liêm chính từ chính nhà trường là biện pháp nhằm tu dưỡng cho đội ngũ cán bộ, công chức sau này.

*Ba là*, với hình thức xét tuyển công chức cần tăng cường trách nhiệm của người đứng đầu, cơ quan có trách nhiệm xét tuyển về đạo đức của người được xét tuyển. Trong đó, chú ý đến kinh nghiệm “lệ bảo kết” từ thời Lê Sơ với cơ chế chịu trách nhiệm của người đứng đầu, của các tổ chức tuyển chọn đội ngũ cán bộ, công chức□

#### Chú thích:

1. Lương Đức Thiệp (1971). *Xã hội Việt Nam*. Hoa Tiên xuất bản, Sài Gòn, tr. 197.
- 2, 5, 8. Ngô Sĩ Liên và các sử quan nhà Lê (1998). *Đại Việt sử ký toàn thư. Tập III*. H. NXB Khoa học xã hội, tr. 99, 322, 523.
- 3, 4. Quốc sử quán triều Nguyễn (1998). *Khâm định Việt sử thông giám cương mục. Tập 2*. H. NXB Giáo dục, tr. 964, 1.148.
- 6, 9. Phan Huy Chú (2006). *Lịch triều hiến chương loại chí. Tập I*. H. NXB Giáo dục, tr. 689, 689.
7. Lê Văn Siêu (2006). *Việt Nam văn minh sử*. H. NXB Văn học, tr. 769.